

*Петрова Н.О., аспірант кафедри менеджменту в галузях АПК Сумського національного аграрного університету*

## **ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНКУРЕНТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

**Петрова Н.О., аспірант кафедри менеджменту в галузях АПК СНАУ**

*У статті розглянуто теоретичні підходи до визначення факторів, що впливають на формування конкурентоспроможності організації. Досліджено та встановлено позитивний та негативний вплив факторів на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств. Встановлено зв'язок між впливаючими факторами на конкурентоспроможність підприємства та його конкурентними перевагами.*

**Постановка проблеми.** Одним з перших кроків на шляху до управління формуванням конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств має бути визначення факторів, що позитивно та негативно впливають на формування конкурентоспроможності підприємства.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженню питань формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств та виявлення факторів що на неї впливають присвячена значна кількість наукових праць зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких можна назвати таких видатних вчених як П.Т. Саблук, В.Г. Андрійчук, І.І. Червен, Л.А. Євчук, М.Й. Малік, Б.Й. Пасхавер, Р.А. Фатхутдінов, Й.С. Завадський, В. Стівенсон, М. Портер, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин, І.О. Піддубний, Л.І. Піддубна та ін. Проте, на наш погляд, залишається недостатньо розкритим питання виявлення сукупності факторів, що впливають

на процес формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

**Ціль роботи.** Основною метою статті є визначення факторів, що впливають на формування конкурентоспроможності організації, а також встановлення та дослідження впливу окремих факторів, що мають позитивні та негативні наслідки для формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

**Виклад основного матеріалу.** Основою формування, забезпечення та підвищення конкурентоспроможності підприємств є набуття, утримання та розвиток його конкурентних переваг, що є наслідком реалізації потенційних та ресурсних можливостей підприємства в довгостроковому періоді в умовах конкуренції. Адже тільки в умовах конкуренції, конкурентного середовища визначається рівень конкурентоспроможності підприємства. Ми погоджуємося з думкою Р.А. Фатхутдинова, що конкуренція – це процес управління суб’єктом своїми конкурентними перевагами для отримання перемоги чи досягнення інших цілей у боротьбі з конкурентами за задоволення об’єктивних чи суб’єктивних потреб у рамках законодавства або в природних умовах” [8, с. 222].

Підприємство може успішно існувати і розвиватися, якщо воно володіє певними конкурентними перевагами, які створюють передумови для ефективності функціонування підприємства. Існуючі конкурентні переваги підприємства фактично являють собою реалізовані можливості підприємства [2]. Можливості підприємства визначаються його потенціалом, який під дією законів функціонування ринку та впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища реалізується в конкурентних перевагах підприємства. Конкурентний потенціал підприємства складається з багатьох параметрів, що характеризують його спроможність ефективно функціонувати на ринку.

На конкурентоспроможність підприємства та ефективність його функціонування впливає велика кількість факторів. Однак, серед безлічі наукових поглядів та трактувань, не існує єдиного підходу, що дозволить

виділити та згрупувати фактори, які мають вплив на формування конкурентоспроможності підприємства.

Аналіз літературних джерел [3, 5; 6; 7] з приводу виділення факторів, які впливають на конкурентоспроможність підприємства дозволив визначити, що існують декілька класифікацій таких факторів у залежності від різних класифікаційних ознак (табл. 1).

Таблиця 1

**Класифікація факторів конкурентоспроможності підприємства [7]**

| <b>Класифікаційна ознака</b>                            | <b>Групи факторів</b>                                                                                                                                              |
|---------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Джерело виникнення                                      | <ul style="list-style-type: none"><li>• внутрішні</li><li>• зовнішні</li></ul>                                                                                     |
| Сфера походження                                        | <ul style="list-style-type: none"><li>• науково-технічні</li><li>• організаційно-економічні</li><li>• соціальні</li><li>• екологічні</li><li>• політичні</li></ul> |
| Характер фактору                                        | <ul style="list-style-type: none"><li>• загальні</li><li>• специфічні</li><li>• індивідуальні</li></ul>                                                            |
| Тривалість дії                                          | <ul style="list-style-type: none"><li>• постійні</li><li>• тимчасові</li></ul>                                                                                     |
| Ступінь взаємозумовленості                              | <ul style="list-style-type: none"><li>• незалежні</li><li>• похідні</li></ul>                                                                                      |
| Ступінь корисності                                      | <ul style="list-style-type: none"><li>• стимулюючі</li><li>• дестимулюючі</li></ul>                                                                                |
| Роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства | <ul style="list-style-type: none"><li>• основні</li><li>• другорядні</li></ul>                                                                                     |

Проте найбільш вживаною є класифікація факторів за джерелами їх виникнення, тобто поділ на внутрішні та зовнішні. Так, Л. І. Піддубна [3, с.62] всі фактори впливу на конкурентоспроможність, поділяє на внутрішні (ендогенні) та екзогенні (зовнішні), залежно від місця виникнення. Зовнішні фактори виникають і діють поза підприємством, незалежно від дії самого підприємства. Внутрішні фактори виникають усередині підприємства і повністю залежать від механізмів його діяльності.

В даний час отримав широке застосування методичний підхід ефективної конкуренції, запропонований М. Портером. За ним - конкурентне середовище

формується під впливом п'яти конкурентних сил, які можна також віднести до **зовнішніх факторів впливу** на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств, таких як: суперництво між існуючими конкурентами, загроза появи послуг-замінників або товарів-замінників, загроза вторгнення до галузі нових учасників, ринкова влада продавців (постачальників,), ринкова влада споживачів(покупців, посередників) [4, с. 56]. З огляду на специфіку функціонування конкуренції в аграрній сфері, на наш погляд, крім перелічених у моделі М. Портера п'яти конкурентних сил потрібно додати також і шостий фактор впливу на конкурентоспроможність підприємств та конкурентне середовище – державну політику, діяльність органів державної влади, механізм держави, функції яких полягають у законотворчій, регулюючій та контролюючій діяльності держави, що має на меті створення конкурентних відносин. Вищезазначені фактори, на наш погляд, впливають не тільки на формування конкурентного середовища, а й на конкурентоспроможність підприємства.

**Внутрішні фактори** відіграють не менш важливу роль у процесі формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. До них можна віднести: продуктивність сільськогосподарських угідь; чисельність працівників, зайнятих у сільському господарстві; фондоозброєність; фондозабезпеченість; енергоозброєність; енергозабезпеченість; продуктивність праці; витрати виробництва; рівень виробництва валової продукції сільського господарства; рівень прибутковості виробництва, співвідношення якісних і цінових факторів продукції, яка виробляється підприємством; фінансово-економічні, організаційні, маркетингові та інші фактори. Саме від рівня забезпеченості підприємства необхідними ресурсами, наявності кваліфікованої робочої сили та дієвої системи управління, можливості залучати у виробництво інвестиційні ресурси та досягнення науково-технічного прогресу, виваженої стратегії розвитку підприємства та вміння раціонально організовувати виробництво, залежить ефективність діяльності підприємства, забезпечення і

підвищення його конкурентоспроможності та можливість забезпечення розширеного відтворення галузі.

Виявлені фактори впливу на формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств зможуть перетворитися у конкурентну перевагу підприємства лише в тому випадку, коли будуть здійснювати позитивний, стимулюючий вплив на діяльність підприємства.

У разі виявлення негативних факторів впливу на формування конкурентоспроможності підприємства, необхідно їх якщо не усунути, то максимально мінімізувати задля запобігання зниження рівня конкурентоспроможності підприємства.

Проаналізувавши погляди різних науковців [8; 9; 10], можна зробити висновок, що серед зовнішніх та внутрішніх факторів, що здійснюють негативний, дестимулюючий вплив на процес управління формуванням конкурентоспроможності сільгосппідприємств можна виділити наступні (табл.2):

Таблиця 2

**Класифікація негативних факторів впливу на конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств**

| Внутрішні негативні фактори                                                                         | Зовнішні негативні фактори                                                                                                                             |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| нестача фінансових ресурсів і, як наслідок, моральне старіння та фізична зношеність основних фондів | відсутність системного дієвого механізму управління органів державної влади                                                                            |
| відсутність мотивації праці                                                                         | відсутність політичної волі виконувати та дотримуватися системи нормативно-правових актів, прийнятих уповноваженими органами державної влади тощо      |
| низькі управлінські якості менеджерів, керівників підприємств та управлінського персоналу           | відсутність висококваліфікованих, достатньо підготованих молодих спеціалістів зі стратегічного маркетингу, конкурентоспроможності аграрних підприємств |

|                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                            |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| недостатній рівень забезпеченості аграрних підприємств приладами контролю та вимірювання для моніторингу якості продукції | диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію та промислові товари                                                                                                                      |
| недостатність інформаційного забезпечення, невчасність інформування                                                       |                                                                                                                                                                                            |
|                                                                                                                           | прогресування всесвітньої фінансової кризи                                                                                                                                                 |
|                                                                                                                           | відсутність розвиненої інфраструктури                                                                                                                                                      |
|                                                                                                                           | зниження родючості землі, без достатнього її відновлення, внаслідок безконтрольного користування землею, користуючись невизначеністю щодо продажу землі сільськогосподарського призначення |

Так, наприклад, за даними Головного управління статистики в Сумській області, у 2008 році вже порівняно з 2007 роком значно знизився відсоток внесення добрив (особливо органічних) аграрними підприємствами під сільськогосподарські культури (табл. 3).

Таблиця 3.

**Внесення добрив під сільськогосподарські культури у  
сільськогосподарських підприємствах \***

|                                            | 1990                      | 2000  | 2005  | 2006  | 2007  | 2008  |
|--------------------------------------------|---------------------------|-------|-------|-------|-------|-------|
| <b>Загальна посівна площа,<br/>тис. га</b> | 1260,4                    | 889,5 | 696,4 | 650,1 | 702,6 | 799,1 |
|                                            | <b>Мінеральні добрива</b> |       |       |       |       |       |
| Удобрена площа під<br>урожай, тис. га      | 1076,5                    | 248,6 | 257,5 | 291,4 | 417,2 | 600,0 |
| Частка удобреної площі, %                  | 85                        | 28    | 37    | 45    | 59    | 75    |
|                                            | <b>Органічні добрива</b>  |       |       |       |       |       |
| Удобрена площа під<br>урожай, тис. га      | 232,2                     | 57,2  | 44,2  | 51,6  | 49,0  | 39,8  |
| Частка удобреної площі, %                  | 18                        | 6     | 6     | 8     | 7     | 5     |

\*Розраховано за даними Головного управління статистики у Сумській області

При цьому частка удобреної площі мінеральними добривами зросла на 16 %. Зниження частки удобрення органічними добривами може призвести до втрати такої національної переваги сільськогосподарської продукції як екологічність та органічність, що є дуже популярною на зовнішньому ринку.

**Висновки.** Проведення дослідження та виявлення факторів, що позитивно та негативно впливають на формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств дало можливість встановити взаємозв'язок між стимулюючими (позитивно впливаючими) факторами та створенням і зміцненням конкурентних переваг, що є основою формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Щодо факторів, які негативно впливають на конкурентоспроможність підприємств, то вчасне їх виявлення та з'ясування причин їх виникнення і шляхів подолання допоможе мінімізувати негативні наслідки їхнього впливу на формування конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

*В статье рассмотрены теоретические подходы к определению факторов, которые влияют на формирование конкурентоспособности организации. Исследовано и установлено позитивное и негативное влияние факторов на конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий. Установлена связь между влияющими факторами на конкурентоспособность предприятия и его конкурентными преимуществами.*

*At the article theoretical approaches are considered to determination of factors which influence on forming of competitiveness of organization. Investigational and set positive and negative influence of factors on the competitiveness of agricultural enterprises. Connection is set between influences on the competitiveness of enterprise and him by the competitive edges.*

## Література

1. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я Дем'яненко., Ф.В Іванина // Економіка АПК. – 2009. - №9. С.3-9.
2. Отенко І.П. Управління конкурентними перевагами підприємства. / І.П. Отенко, Є.О. Полтавська. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 212 с.
3. Піддубна Л.І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління / Л.І. Піддубна. [Монографія]. – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2007. – 368 с.
4. Портер Майкл. Конкуренция / Майкл Портер; пер. с англ. – М.: Издательский дом "Вильямс", 2006. – 608 с.
5. Тищенко А.Н. Стратегия управления развитием предприятия. / А.Н. Тищенко, О.С. Головкин. – Х.: ЭДЭНА, 2003. – 198 с.
6. Тищенко А.Н. Кизим Н.А., Догадайло Я. В Экономическая результативность деятельности предприятий / Тищенко А.Н., Кизим Н.А., Догадайло Я. В. [Монографія]. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. – 144 с.
7. Управління конкурентоспроможністю підприємства: навч. посіб. / [С.М. Клименко, Т.В. Омеляненко, Д.О. Барабась, О.С. Дуброва, А.В. Вакуленко]. – К.: КНЕУ, 2008. – 520 с.
8. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность организации в условиях кризиса: экономика, маркетинг, менеджмент / Р.А. Фатхутдинов. – М.: Маркетинг, 2002. – 892 с.
9. Шпикуляк О.Г. Проблеми розвитку та регулювання аграрного ринку / О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2009. - №7. С.120-127.